

Alois Alzheimer: lékař, na kterého se zapomíná

Málek J.

KAR 3. LF UK a FNKV Praha a Komise pro historii ČSARIM JEP, Praha

Slovo **Alzheimer** je v současnosti známo téměř každému, ale jen jako název nemoci. Málo je však znám významný lékař a vědec, po kterém je choroba pojmenována, i samotná geneze jejího pojmenování. Letos uplyne 160 let od narození psychiatra a neurologa Aloise Alzheimer (1864–1915) (Obr. 1), jehož jméno se stalo zlidovělým eponymem pro onemocnění, které popsal v r. 1906, resp. 1907 [1–3].

Alois (pův. Aloysius) Alzheimer se narodil 14. 6. 1864 v městečku Marktbreit v Bavorsku. Studoval na lékařské fakultě v Berlíně, Freiburgu a posléze ve Würzburgu. Již během studia se zajímal o anatomii a využití mikroskopu v diagnostice. Je zajímavé, že během studia se věnoval téměř všem klinickým předmětům, jediné semináře, které nikdy nenavštívil, byly ty z psychiatrie [1]. Paradoxně byla jeho první praxí po ukončení studia s vyznamenáním péče o duševně nemocnou pacientku. Bohatí Němci tou dobou najímali pro psychicky postižené členy své rodiny mladé lékaře, aby s nimi cestovali (konkrétní Alzheimerův itinerář cesty trvající 5 měsíců se nezachoval).

Po této zkušenosti Alzheimer nastoupil r. 1888 ve Frankfurtu do Ústavu pro duševně choré a epileptiky (Anstalt für Irre und Epileptische) založeném Dr. Emilem Siolim (1852–1922), kde působil téměř 15 let. K němu se o rok později připojil Dr. Franz Alexander Nissl (1860–1919), který se kromě léčby psychiatrických a neurologických onemocnění zabýval i neuropatologií. K zobrazení nervových buněk vyvinul již jako student speciální barvení metylénovou a toluidinovou modří. Brzy se oba lékaři spřátelili a starší Nissl povzbuzoval Alzheimerův zájem o mikroskopické metody zkoumání mozkové patologie [1]. Jejich přátelství pokračovalo i po odchodu Nissla na lepší pozici v Univerzitní nemocnici v Heidelbergu v r. 1896, kam byl pozván jejím ředitelem Emilem Kraepelinem (1856–1926).

S Nisslovým odchodem si polepšil i Alzheimer, protože se ve Frankfurtu stal vedoucím a ředitelem psychiatrické nemocnice. Po smrti manželky v r. 1901 měl na starosti jejich 3 děti, ale díky velkému dědictví i tomu, že se o děti starala jedna manželčina příbuzná, se mohl intenzivně věnovat klinické a výzkumné práci. Vedl si velmi pečlivé poznámky o svých pacientech. Jedním z nich byla i Augusta (Auguste) Deterová (A. D., Obr. 2), která byla přijata 26. 11. 1901. Na psychiatrii přivedl tehdy 50letou ženu její manžel pro rychle se zhoršující paranoii, poruchy spánku, paměti, agresivitu, pláč bez příčiny a postupující zmatenost. Později se objevily poruchy paměti a myšlení, dezorientace, postupná

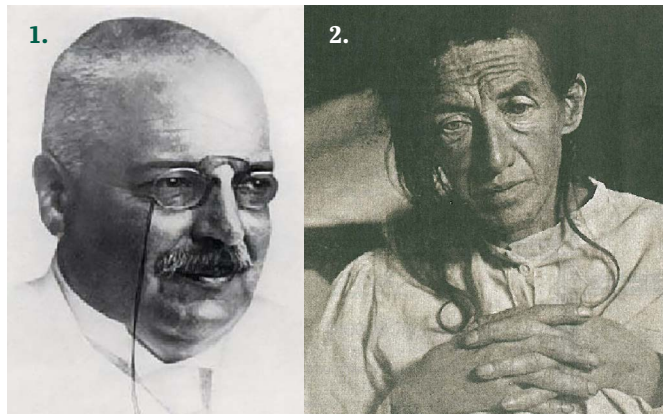
deteriorace stavu v obrazu těžké demence [1, 2]. Pro progresi svého stavu zůstala A. D. hospitalizována až do své smrti [1].

Koncem r. 1902 Alzheimer, rovněž na pozvání E. Kraepelina, přesídlil do Heidelbergu a později v r. 1903 se i s ním přesunul dále do velké nově se otevírající univerzity v Mnichově, kde pracoval jako vedoucí výzkumné histopatologické laboratoře až do r. 1912. E. Sioli mu při odchodu z Frankfurtu slíbil, že mu bude posílat informace o pacientech, kteří ho zajímali. Mezi ně patřila i A. D., která zemřela v dubnu r. 1906. Sioli poslal do Mnichova Alzheimerovi výsledky její pitvy i mozek k dalšímu vyšetření. Alzheimer na něm popsal histologické změny později nazvané plaky a neurofibrilární klubíčka [1, 3]. Na Kraepelinovu žádost prezentoval své výsledky na výročním sjezdu německých psychiatrů v Tübingenu na podzim r. 1906, kde však jeho referát prošel bez velkého zájmu, a následně je publikoval v r. 1907 v *Allgemeine Zeitschrift für Psychiatrie und psychisch-gerichtliche Medicin* vydávaným v Berlíně (1907;64:146–149) pod názvem „Über eine eigenartige Erkrankung der Hirnrinde“ (O zvláštním onemocnění mozkové kůry).

Druhý takový případ, Josefa K., který zemřel po 3leté hospitalizaci na psychiatrii v Mnichově, popsal A. Alzheimer až v r. 1911 [1]. Ten se lišil od předchozího tím, že na preparátu byly přítomny jen plaky bez změn na neurofibrilách. Za zmínku stojí, že po intenzivním hledání byla v r. 1995 objevena ve Frankfurtu dokumentace A. D. a v mnichovském neuropatologickém ústavu mikroskopické preparáty jejího mozku. V Mnichově byla nalezena i dokumentace a histologické vzorky Josefa F. [1].

Obr. 1. Alois Alzheimer v r. 1915. Zdroj: Wikimedia Commons (CC BY 4.0)

Obr. 2. Auguste D. Zdroj: Wikimedia Commons (CC BY 4.0)



KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

doc. MUDr. Jiří Málek, CSc., malekj@fnkv.cz

Článek přijat redakcí: 3. 4. 2024

Cit. zkr: Anest intenziv Med. 2024;34(2):125–126